

STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

ČASOPIS STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

Glavni i odgovorni urednik prof. dr Zoran Stojanović
(*Editor-in-Chief*)

Redakcija prof. dr Zoran Stojanović (Podgorica)
(*Editorial Board*) prof. dr Olivera Vučić (Beograd)
prof. dr Vilim Bouček (Zagreb)
prof. dr Slobodan Panov (Beograd)
prof. dr Marko Petrak (Zagreb)
prof. dr Davorin Lapaš (Zagreb)
prof. dr Marija Karanikić Mirić (Beograd)

Izdavački savjet akademik Dragan K. Vukčević, predsjednik
(*Editorial Council*) akademik Đorđije Borozan
akademik Viljem V. Smirnov
prof. dr em. Mihajlo Dika
prof. dr Budimir P. Košutić
prof. dr Miodrag Orlić

Sekretar mr Andrej Bracanović
(*Secretary of Editorial Board*)

Priprema za štampu Bojan R. Popović
Prepress Medeon, Podgorica

Izdavač FPN UDG
Publisher Ul. Oktoih br. 1
Podgorica
e-mail: sim@udg.edu.me
web: <http://studiaiuridica.me/>

Časopis izlazi dva puta godišnje

SADRŽAJ

ČLANCI:

RODOLJUB ETINSKI

Slučaj Renckhoff i preoblikovanje neprofitnog korišćenja interneta . . . /7/

SLOBODAN I. PANOV

Porodični zakoni Crne Gore i Srbije: skica komparativne analize . . . /31/

MARKO PETRAK

Kodificiranost građanskog prava u Jugoistočnoj Europi —
pouke za Crnu Goru . . . . . /51/

JELENA ĐURIŠIĆ

Krivično djelo proganjanje u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore . . /89/

BOJAN BOŽOVIĆ

Međunarodna nadležnost za online potrošačke ugovore
u Evropskom međunarodnom privatnom pravu . . . . . /103/

PRIKAZI:

ANDREJ BRACANOVIĆ

Bart Wauters and Marco de Benito,
The History of Law in Europe: An Introduction . . . . . /117/

IZ PRAVNE ISTORIJE

Slučaj izricanja smrtne kazne strijeljanjem iz 1853. godine . . . . . /123/

IN MEMORIAM

Akademik Slobodan Perović (1932–2019) (Akademik Zoran Rašović). . /131/

Međunarodna nadležnost za online potrošačke ugovore u Evropskom međunarodnom privatnom pravu

Zaštita prava potrošača je jedan od najznačajnijih zadataka savremene Evropske unije. Iako je zaštita potrošača u Evropi svoj mah uzela još prije pola vijeka, čini se da ova pitanja nikada nisu bila aktuelnija i kvalitetnije regulisana. Jedna od najvažnijih zaštita potrošača je ustanovljena kroz utvrđivanje međunarodne sudske nadležnosti.

Tema ovog rada je upravo istraživanje nivoa ovog oblika zaštite potrošača prilikom zaključivanja on-line ugovora sa međunarodnim elementom. Ova pitanja su posebno značajna u kontekstu sve veće i učestalije upotrebe interneta prilikom trgovine. Jedno od najzanimljivijih pitanja je kojem sudu se možemo obratiti ako do eventualnog spora dođe i da li je ta tema uopšte pravno regulisana u Evropskoj uniji.

Ključne riječi: potrošači, internet, zaštita, ugovori, Evropska unija

Uvod

Razvoj novih tehnologija i modernizacija poslovanja uticali su, između ostalog, i na način na koji trgovci (prodavci) ostvaruju kontakt sa potrošačima. Sve je više onih koji proizvode i usluge prodaju putem interneta.

Online ugovori su svakodnevica a samim tim su i sporovi nastali kao posljedica neizvršenja određenih obaveza sve učestaliji. Ipak, ti građanaski i privredni postupci najčešće nemaju osnovu koja je postavljena na ravnopravnoj ravni zbog nesrazmjere u poznavanju prava i obaveza između trgovaca i potrošača. Naročito je ta neravnopravnost izražena prilikom zaključivanja potrošačkih ugovora sa inostranim elementom. Iz tog razloga je neophodno pravnim sredstvima obezbijediti zaštitu potrošača, a prvi preduslov je postavljanje adekvatnih pravila u pogledu međunarodne nadležnosti.

1. Potrošači i potrošački ugovori u Evropskom međunarodnom privatnom pravu

Na dva prosta primjera mogli bismo prikazati koliko je ova tema životna i značajna.

▪ Asistent u nastavi na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica, master prava, e-mail: bojan.bozovic@udg.edu.me.

Dvadesetdvogodišnji gospodin, koji ima prebivalište u Belgiji je na odmoru u Australiji. On je ruski državljanin, maternji jezik mu je švedski a služi se i engleskim i francuskim. Kao pravi vrijedni student, kupio je knjigu putem interneta dvije sedmice prije dolaska u Australiju. Kupio je knjigu putem vebsajta (website) prodavca koji je smješten u Švedskoj. Internet domen vebsajta je www.stockholm-bokhandel.se. Tekst je bio isključivo na švedskom a cijena je izažena samo u švedskim krunama. Nakon što je izabrao knjigu, ukucao je broj svoje kreditne kartice i adrese i kliknuo OK preko svog miša. U skladu sa Opštim uslovima poslovanja koja su bila istaknuta na sajtu, knjiga će biti isporučena za 5 dana. Međutim, na dan njegovog dolaska, knjiga još nije stigla. Kako mu knjiga još nije stigla, odlučio je da preko laptopa kupi kompjutersku igricu u hotelu u Australiji. On je kupio igricu kod prodavca koji ima domicil u Francuskoj a domen ime vebsajta je www.commerce-europa.com. Tekst sajta je na francuskom i engleskom a cijena je izražena u eurima. Nakon što je dao podatke sa kartice i pritisnuo OK na mišu laptopa, igrica je bili sačuvana na hard disku njegovog laptopa. Međutim, igrica nije funkcionisala kako je trebalo. Po povratku kući, uputio je pisma obojici prodavaca ali nije dobio odgovor i odlučio je da ih tuži ali nije znao kojem sudu. Belgijskom, australijskom, švedskom, francuskom...?

Na ovim primjerima, a sličnih bi moglo biti nebrojeno, jasno se vidi koliki značaj mogu imati potrošački ugovori zaključeni u savremenom svijetu. Svjesni toga, možemo konstatovati ipak da je zaštita slabije strane u ugovornim odnosima kratka i jasna, naspram duge i kompleksne istorije nastanka i razvoja međunarodnog privatnog prava (u daljem tekstu i: MPP).

Razvoj međunarodnog privatnog prava i zaštita potrošača bili su u tijesnoj vezi sa socijalnom politikom u Evropi još prije više od 50 godina, ali i zaštitom ljudskih prava koja se ogledala u zaštiti slabije strane.¹ To je za posljedicu imalo snažan napredak u razvoju potrošačke politike tokom 1960-ih godina u Zapadnoj Evropi. Ova tendencija je izdvojila potrošačko pravo iz trgovinskog prava a samim tim i međunarodno privatno pravo je moralo da kreira prava u skladu sa novonastalom činjenicom.²

Osnovno pitanje je ipak ko je potrošač, s obzirom na to da potrošač može da znači mnogo toga u različitim kontekstima. Ekonomisti i sociolozi su razvili sopstveni pojam potrošača. U pravu međutim, definicija „potrošača“ varira od države do države. Evropska zajednica (odnosno kasnije Evropska unija) je razvila svoj pojam potrošača koji se može interpretirati nezavisno od uticaja samih nacionalnih pravnih sistema.³

¹ Zheng Sophia Tang, *Electronic Consumer Contract in the Conflict of Laws*, str. 4.

² *Ibidem*.

³ Ulrich Magnus, Peter Mankowski, *Brussels I Regulation*, Munich, 2012, str. 76.

Dirketivom 93/13/EEZ je propisano da je potrošač svako fizičko lice koje nastupa za potrebe izvan okvira svog zanimanja, preduzeća i profesije, dok je trgovac (prodavac robe i pružalac usluga) svako pravno i fizičko lice koje nastupa u okviru svog zanimanja, preduzeća ili profesije, bez obzira na to da li je u javnom ili privatnom vlasništvu.⁴

Pri određivanju pojma „potrošač“ Sud Evropske unije u Luksemburgu (u daljem tekstu i: Evropski sud) polazi od „opštih principa koji su tom području dio prava država članica“. Tumačenje Evropskog suda jasno upućuje na pravila o potrebi zaštite ekonomski slabije i pravno manje iskusne ugovorne strane.⁵

Prema mišljenju Evropskog suda u većini država članica posebno zakonodavstvo se primjenjuje u pogledu samo određene kategorije kupaca, onih koje karakteriše slabija ekonomska pozicija u odnosu na prodavca. Ovu grupu ranjivih kupaca Evropski sud je definisao kao „konačne privatne potrošače“ koji kupujući robu sa plaćanjima na rate to ne čini u svojstvu trgovaca ili u okviru svojih profesionalnih aktivnosti.⁶

Pri određivanju definicije potrošača Evropski sud naglašava da se posebna pravila o međunarodnoj nadležnosti za potrošačke ugovore moraju tumačiti restriktivno⁷. Naime, ciljevi odredaba čl. 13 i 14 nekadašnje Briselske konvencije (danas Uredbi Brisel I i Uredbi Brisel I bis) inspirisani su isključivo i jedino zaštitom određenih kategorija finalnih kupaca kojima je takva zaštita potrebna, budući da se konačni privatni kupci nalaze u ekonomski slabijem položaju u odnosu na prodavca iz razloga što ne djeluje u okviru profesionalnih aktivnosti i potrebno ih je dodatno zaštititi.⁸

Uredbom Brisel I potrošač je definisan kao osoba koja sklopi ugovor „u svrhe koje se ne mogu smatrati njenom profesionalnom ili poslovnom djelatnošću.“ Uredba Brisel I dakle prepoznaje potrošača kao osobu koja je zaključila ugovor izvan djelokruga svog zanimanja ili profesije.⁹ Identičnu definiciju nalazimo u Uredbi Rim I.¹⁰ Prilikom tumačenja ovog pojma, uvijek treba imati na umu da on mora biti autonoman, i da se ne mogu na njega primjenjivati načela bilo kojeg unutrašnjeg nacionalnog prava. Međutim, propisano je da se pojmovi vezani uz potrošačke ugovore trebaju „usklađeno tumačiti“ u Uredbi Brisel I i Uredbi Rim I, iz čega možemo zaključiti da se, barem načelno, tumačenje pojma potrošač za svrhu primjene Uredbe Brisel I može primjenjivati i kod primjene Uredbe Rim I.¹¹

⁴ Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993, on unfair terms in consumer contracts, OJL 95/29, 21. 04. 1993.

⁵ Magnus, str. 364.

⁶ *Bertrand v. Paul Ott KG*, C-150/77, [1978] ECR 1431, para. 21.

⁷ Magnus, str. 367.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Krešimir Sajko, *Međunarodno privatno pravo*, Zagreb, 2008, str. 402.

¹⁰ Član 6 Uredbe Rim I.

¹¹ Uredba Rim I, recital 24.

U Haškoj konvenciji potrošač je definisan kao „fizičko lice koje djeluje ponajprije za lične, porodične ili kućne potrebe“. Iako se na prvi pogled ove dvije definicije razlikuju, čini se da one ipak znače istu stvar. Naime, tumačenje pojma potrošač u Uredbi Brisel I razvijalo se kroz praksu Evropskog suda, a praksa je pokazala da, i prema Uredbi Brisel I, baš kao što je propisano Haškom konvencijom, potrošač jeste fizička osoba i to ona osoba čiji je cilj lična upotreba nekog proizvoda ili usluge koja je predmet ugovora.

Uredbom Brisel I izričito je određeno na koje se vrste ugovora odnose odredbe o nadležnosti, dakle, određeno je polje primjene. Tako je propisano da ugovor mora sklopiti potrošač, a mora se raditi o jednom od tri navedene kategorije ugovora: a) ugovoru o kupoprodaji robe sa otplatom cijene na rate, b) ugovoru o zajmu sa otplatom na rate ili o ugovoru o bilo kakvom drugom obliku kredita, sklopljenim za finansiranjem prodaje robe ili u svim drugim slučajevima, c) o ugovoru sklopljenom sa licem koje obavlja trgovačku ili profesionalnu djelatnost u državi članici u kojoj potrošač ima domicil, ili ako na bilo koji način usmjerava svoje djelovatnosti u tu državu članicu ili više država uključujući tu državu članicu, a ugovor spada u okvir te djelatnosti¹².

Prema članu 6 Uredbe Rim I, ugovor koji sklopi fizičko lice u svrhu za koju se smatra da je izvan njegove struke ili profesije (potrošač) sa drugom osobom koja djeluje u svojoj struci ili profesiji (preduzetnik) podliježe pravu države u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, pod uslovom da preduzetnik:

a) sprovodi svoje komercijalne ili stručne djealnosti u državi u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište ili

b) bilo kojim sredstvima usmjerava takve aktivnosti na tu državu ili na više država, uključujući tu državu, te da je ugovor obuhvaćen opsegom tih aktivnosti.

Uredbom Brisel I je propisano i koji ugovori spadaju u potrošačke.

2. Izvori EUMPP-a o međunarodnoj nadležnosti za online potrošačke ugovore

U hijerarhijskoj ljestvici izvora evropskog međunarodnog građanskog procesnog prava, najviše mjesto zauzimaju odredbe Lisabonskog ugovora koje čine primarno pravo Evropske unije.¹³ U Evropskoj uniji harmonizaciji međunarodnog privatnog prava nije se na samom početku pridavao veliki značaj. Interes za harmonizaciju, pa kasnije unifikaciju, pravila međunarodnog privatnog prava novijeg je datuma.

Unifikacija pravila međunarodnog privatnog prava doprinosi stoga pravnoj sigurnosti u području slobode, sigurnosti i pravde, a ne

¹² Član 17 Uredbe Brisel I

¹³ O izvorima Evropskog međunarodnog privatnog prava vidjeti opširnije u: Vilim Bouček, *Evropsko međunarodno privatno pravo*, Zagreb, 2009, str. 23–46.

miješajući se pri tom u nacionalna materijalna pravila. Stoga se nakon Ugovora iz Amsterdama, u periodu od 2000. godine do danas, područje međunarodnog građanskog procesnog prava unifikovalo donošenjem regulativa (uredbi). Pravila o međunarodnoj nadležnosti sudova uređena su u tom periodu Uredbom Brisel I, kojoj je prethodila Briselska konvencija¹⁴.

2.1. Uredba Brisel I i Uredba Brisel I bis i online potrošački ugovori

U međunarodnom privatnom pravu međunarodna sudska nadležnost obično se definiše kao pravo i dužnost nacionalnog pravosuđa da postupa u slučajevima kad postoji strani element u građansko-pravnom odnosu.¹⁵ U teoriji se govori o različitim interesima kojima se države pri tome rukovode, pa se najčešće spominje interes tuženog da bude tužen u zemlji čiji je državljanin ili domicilijant, interes države da sude njeni sudovi kad treba da se primijeni njeno materijalno pravo, ili kad je slučaj za nju najpotpunije povezan, zatim interes da sudi sud one države u kojoj treba nastupi izvršenje odluke i sl.¹⁶

Izvjesno je da bi svaka država, na osnovu vlastite suverenosti, mogla nadležnosti svojih organa da podvrgne svoje predmete koji se pred njih postave, pa tako i one koji su činjenično vezani za inostranstvo, bez obzira na karakter i intenzitet te veze. Takav, teritorijalistički koncept nadležnosti države, međutim, ne praktikuju. Kad se radi o predmetima sa inostranim obilježjima, svaka država stavlja izvjesne granice nadležnosti svojih organa, čime se jedan dio takvih predmeta, prepušta nadležnostima organa drugih zemalja. Ovo mudro samooograničavanje može se posmatrati kao izraz različitih motiva. Tako ono može biti uzrokovano okolnošću da postoji međunarodni ugovor čije odredbe delimitiraju nadležnost jednog organa država ugovornica.

Od postojanja međunarodne sudske nadležnosti jednog pravosuđa, može da zavisi i ishod spora, jer svako pravosuđe polazi od primjene svog međunarodnog privatnog prava — pravila o mogućnosti da stranci uživaju određena prava iz građanskopravnih odnosa, procesnih pravila predviđenih domaćim pravom i domaćih kolizionih normi. U zavisnosti od različitih rješenja koja mogu predviđati zakonodavstva dvije ili više zemalja u pogledu npr. mjerodavnog prava, moguće je da i ishod spora zavisi od toga pred sudom koje zemlje se pokreće postupak. Moguće je da se isti spor sa stranim elementom u jednoj zemlji dobije, a u drugoj izgubi iako bi sudovi obje zemlje posturali nepristrasno i stručno.

Sud je dužan da po službenoj dužnosti pazi na međunarodnu nadležnost u toku cijelog postupka, jer nepostojanje međunarodne nadležnosti može da dovede do nepriznavanja te sudske odluke u

¹⁴ Konvencija o sudskoj nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i privrednim predmetima potpisanoj 1968. godine.

¹⁵ Maja Kostić Mandić, Međunarodno privatno pravo, Podgorica, 2017, str. 127.

¹⁶ István Szász, International Civil Procedure, Budapest 1967, str. 309.

inostranstvu, dok kod greške u mjesnoj nadležnosti sud ne bi mogao reagovati u kasnijoj fazi postupka.

Uredba (EU) 1215/2012 o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i privrednim predmetima od 12. decembra 2012, počela se u državama članicama Evropske unije primjenjivati 10. januara 2015. godine (u daljem tekstu i: Uredba Brisel I bis) prihvata staro klasično pravilo procesnog prava *actor sequitur forum rei*.¹⁷ Na osnovu ove maksime, osnovna poveznica za uspostavljanje nadležnosti je prebivaliste tuženog nezavisno od predmeta na koji se tužbeni zahtjev podnosi.

Tradicionalni kriterijumi međunarodne nadležnosti za ugovorene odnose, određeni su teritorijalno na način da međunarodna nadležnost pripada sudu one države u kojoj se nalaze prebivalište tuženog, odnosno tužioca, u kojoj je ugovor zaključen ili izvršen. Međutim, u slučaju online ugovora, veoma je teško odrediti gdje se u trenutku zaključenja ugovora nalaze ugovorne strane, odnosno, gdje je ugovor zaključen.

Da bismo mogli uopće utvrditi značaj ovog pitanja, moramo sve vrijeme voditi računa o dva pojma: „elektronski“ i „trgovina“. Posljednja tumačenja pod pojmom „elektronski“ prije svega podrazumijevaju radnje koje podrazumijevaju upotrebu interneta. Pod pojmom trgovine se podrazumijevaju sve radnje koje potpadaju pod prodavčevu profesiju, zanimanje ili poslove.¹⁸ Zbog teritorijalne neodređenosti elektronskih transakcija od krucijalne važnosti — Koji sud će kao međunarodno nadležan rješavati sporove proizašle takvih odnosa? Kako će daleko domaći sud postaviti granice svoje međunarodne nadležnosti te da li će se proglasiti nadležnim i u odnosu na stranca čija je jedina veza sa državom foruma ta da su na njenoj teritoriji dostupne informacije objavljene na njegovoj internet stranici koja se puni informacijama u državi njenog sjedišta? U kojoj mjeri favorizovati potrošača dopuštajući mu da postupak pokrene pred sudom svoje države, u sporu koji proizilazi iz transakcije sa stranim trgovcem koji je svoje proizvode reklamirao na svojim internet stranicama a na njima nije bilo izričitih elemenata iz kojih bi se mogla zaključiti da je njegova namjera poslovati u državi foruma.

Što bi u ovakvoj situaciji bila ključna poveznica, bio je predmet dilema i rasprava? Da li bi to bilo prebivalište kupca? Prodavca? Stranačka autonomije? Zbog svog specifičnog položaja, prebivalište kupca je uzeto kao odlučujuća činjenica (poveznica). Međutim, postavlja se pitanje da li treba u slučaju elektronski zaključenih ugovora između potrošačkog ugovora i države foruma postojati još neka veza osim one prebivališta potrošača? Da li suštinsku minimalnu vezu čini pritisak

¹⁷ O pojmu međunarodne nadležnosti u evropskom međunarodnom privatnom pravu vidjeti opširnije u: Jan Kropholer, Jan von Hein, *Europaischēs Zivilprozessrecht*, Hamburg, 2011, str. 5–11.

¹⁸ Tang, str. 28.

tipke koja omogućuje ulazak na internet stranice ili je pak sama dostupnost tih stranica dovoljno za ustanovljavanje nadležnosti.

Sukob interesa, sa jedne strane online trgovca a sa druge strane samih potrošača rezultirao je oprečnim rješenjima zavisno od toga čijim je interesima zakonodavac dao prioritet. Pristup države porijekla koji pridaje značenje djelatnostima prodavca kao vlasnika internet stranice prihvaćen je u američkom pravu,¹⁹ dok je u evropsko pravo uveden princip dostupnosti informacije, odnosno princip države odredišta²⁰.

Prilikom usvajanja Briselske uredbe vodila se debata da li kod potrošačkih transakcija prednost treba dati pristupu države porijekla ili pristupu države odredišta. Naime, pristup države porijekla nalaže da se sve transakcije zaključene posredstvom interneta regulišu prema pravu države prodavca, odnosno države porijekla robe, odnosno usluga. Međutim, primjenom ovog potrošači se mogu naći u nepovoljnom položaju budući da su podvrgnuti primjeni stranog prava.

Iako su trgovci nerijetko isticali drugačija gledište, sama dostupnost internet stranice trgovca u jednoj državi nije dovoljna za ustanovljavanje međunarodne nadležnosti njenih sudova, već se kao relevantna činjenica uzima da se sa te internet stranica poziva na zaključenje potrošačkih ugovora i da je takav ugovor zaista i zaključen. Relevantna činjenica nije ni jezik odnosnih stranica.

Iz navednih razloga Briselska je uredba pri formulisanju pravila o međunarodnoj nadležnosti o materiji potrošačkih ugovora prihvatila pristup države odredišta. Posljedično je tome bilo potrebno izmijeniti rješenja bivše Briselske konvencije o kvalifikaciji prirode i vrste aktivnosti profesionalaca kao kriterijuma nadležnosti, kao i rješenja koja su sadržavala kriterijume nadležnosti iz odredbe stava 3 čl. 13 bivše Briselske konvencije.

Međutim, tako teritorijalno određeni kriterijumi međunarodne nadležnosti nisu primjenjivi u kontekstu elektronskih online ugovora. Naime, kod takvih je ugovora iz razloga koje smo prethodno naveli, teško a za potrošače ponekad nemoguće znati u kojoj državi profesionalac djeluje, odnosno u kojoj se reklamira, odnosno, gdje profesionalac preduzima aktivnosti usmjerene ka potrošaču. Stoga, Briselska uredba odredbom člana 15 st. 1 (danas Uredba Brisel I bis, 17 st. 1) redefinisala kriterijume koje je Briselska konvencija zahtijevala (čl. 13. st. 1) da bi se ustanovila međunarodna nadležnost suda države prebivališta potrošača. Odnosno promjene prilagođavaju kriterijume međunarodne nadležnosti specifičnostima elektronske trgovine.

Prema odredbe člana 15. st. 1. zaštitni mehanizam međunarodne nadležnosti primijenice se:

„u svim drugim slučajevima, ako je ugovor zaključen sa osobom koja obavlja trgovačku ili profesionalnu djelatnost u državi članici prebivališta potrošača, ili na bilo koji način usmjerava takvu djelatnost na tu državu članicu ili prema više država uključujući tu državu

¹⁹ Jonathan Hill, *Cross-border Consumer Contracts*, Oxford, 2008, str. 134–135.

²⁰ *Ibidem*.

članicu, te ako ugovor ulazi u polje takve djelatnosti“. Potrebno je napomenuti da se odredba čl. 15 st. 1 ne odnosi samo na online potrošačke ugovore, već i na one zaključene tradicionalnom komunikacijom.²¹ Ove norme imaju ipak vrlo skroman uticaj na online potrošačke ugovore.²² Prije svega, veoma mali broj online ugovora uopšte potpada pod ugovore propisane čl. 17(1)(a) i (b) Uredbe Brisel I bis, odnosno čl. 15(1)(a) i (b) Uredbe Brisel I.

Ako, pak, stranka s kojom je potrošač zaključio ugovor nema prebivalište na području nijedne države članice, nego ima u jednoj državi članici podružnicu, agenturu ili neko poslovno mjesto, smatra se da lica, što se tiče poslovanja, ima prebivalište na području te države.²³

Potrošač može pokrenuti postupak protiv druge ugovorne stranke bilo pred sudovima države članice u kojoj ta stranka ima domicil, ili, nezavisno od domicila druge stranke, pred sudovima mjesta gdje potrošač ima domicil²⁴. Druga ugovorna stranka može pokrenuti postupak protiv potrošača samo pred sudovima države članice u kojoj potrošač ima domicil.²⁵

Od prethodno navedenih odredaba (čl. 17–18 Uredbe Brisel I) može se odstupiti samo sporazumom:

1. koji je sklopljen nakon nastanka spora;
2. koji omogućava potrošaču pokretanje postupka pred sudom različitim od suda koji je naveden u pomenutim odredbama;
- ili 3. koji je sklopljen između potrošača i druge ugovorne stranke, od kojih oba u vrijeme sklapanja ugovora imaju domicil ili uobičajeno boravište u istoj državi članici i kojim se prenosi nadležnost na sudove te države članice, pod uslovom da taj sporazum nije suprotan pravu te države članice²⁶.

Kada je riječ o navedenim odredama, jasno je da najveći značaj za online potrošačke ugovore ima član 17(1)(c) (ili nekad 15(1)(c) Uredbe Brisel I) jer prethodno dvije navedene vrste imaju veoma malu mogućnost primjene u praksi. Tekst članka 13 stare Briselske konvencije izrađen je prije razvoja interneta i porasta e-trgovine. Budući da je član 13 sastavljen u kontekstu stvarnog tadašnjeg svijeta, koristi pojmove koji se ne mogu izravno primijeniti na online situacije. Kao rezultat toga, smatralo se da je primjena člana 13 u kontekstu elektronske trgovine bila neizvjesna. Što se tiče kriterija „marketinga“ člana 13 (koji zahtijeva od dobavljača da izvrši „posebnu pozivnicu“ naručitelju ili da se uključi u „oglašavanje“ u državi prebivališta potrošača), razumno je jasno da održavanje internetske stranice (koja je dostupna s bilo kojeg mjesta u svijetu od strane bilo koga ko ima računar povezan s internetom) nije „specifična pozivnica“ upućena

²¹ Sajko, str. 407.

²² Tang, str. 47.

²³ Član 17 st. 2 Uredbe Brisel I bis.

²⁴ Član 18 st. 1 Uredbe Brisel I bis.

²⁵ Član 18 st. 2 Uredbe Brisel I bis.

²⁶ Član 19 Uredbe Brisel I.

korisnicima; Nasuprot tome, ponuda izvršena e-mailom je „specifičan poziv“, jer je usmjeren na pojedinca²⁷. Što se tiče kriterijuma „ugovaranja“ iz člana 13 Briselske konvencije (koji zahtijeva od potrošača da preduzme „korake potrebne za sklapanje ugovora“ u državi članici prebivališta), u situacijama na mreži može biti teško reći tačnost gdje potrošač je poduzela relevantne korake. Na primjer, može biti problema pri određivanju gdje se potrošač nalazio kada je kliknuo ikonu „Kupi sada“ na web stranici trgovca. Ipak, čini se da, u načelu, kada potrošač sa sjedištem u zemlji X uđe u mrežni ugovor tokom posjeta zemlji Y, kriterij ugovaranja iz članka 13. nije zadovoljan.

Suština člana 15(1)(c) je u sljedećem: Budući da je bilo koja web lokacija gotovo uvijek dostupna u svim državama članicama EU, svaki vlasnik web mjesta koji ima prebivalište u državi članici EU može se tužiti u bilo kojoj državi članici EU, bez obzira želi li ili ne poslovati u dotičnoj državi članici.²⁸

Dodavanjem riječi „bez obzira na to želi li ili ne želi poslovati u dotičnoj državi članici“ — rizikuje prekomjeran rizik u konkretnom slučaju. U skladu sa Uredbom Brisel I, postoje razne strategije koje e-trgovac može usvojiti kako bi izbjegao da bude tužen na način koji se smatra nekonvencionalnim. Postoje i pravni i praktični aspekti koje treba uzeti u obzir.

Iz pravne perspektive, postoji mišljenje da ako bi se kompanije trebale ograničiti na određene jurisdikcije i uskratiti pristup svojim proizvodima ili uslugama za potrošače sa sjedištem u drugim jurisdikcijama, takva bi praksa bila u suprotnosti s pravilima Evropske unije koja se odnose na zajedničko tržište.²⁹ Međutim ispravnije je mišljenje da je, bez obzira na želju institucija Evropske unije da promovišu jedinstveno tržište, legitimno da e-trgovac ograniči svoje poslovanje na zemlje s čijim je pravnim sistemima upoznat i spreman angažovati se u eventualnim pravnim postupcima. S tehničkog stanovišta, e-trgovci su relativno jednostavni da ograniče svoje komercijalne aktivnosti i čini se da je značajan udio e-trgovaca uopšte ne sklapaju prekogranične ugovore ili ne žele prodati potrošačima iz određenih zemalja. Većina je e-ugovora strukturirana na način da se ugovor zaključuje tek kad narudžbu potrošača prihvati e-trgovac. Trgovac može na početnoj stranici web stranice naznačiti da transakcije neće biti zaključene s potrošačima iz određenih zemalja (gdje ne želi da rizikuje da bude tužen).

Nadalje, od potrošača se može tražiti i da navede svoju kućnu adresu prilikom sklapanja ugovora putem web stranice, a ako je adresa u ‘neprihvatljivoj’ zemlji, trgovac može odlučiti da ne nastavlja s transakcijom.

Nadalje, kada saberemo činjenicu da su sporovi koji proizlaze iz prekograničnih potrošačkih ugovora izuzetno rijetki sa mjerama zabrane

²⁷ *Hill, 148.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

ograđivanja koje dobavljač može poduzeti kako bi izbjegao transakciju s potrošačima iz „neprihvatljivih“ zemalja, rizik od jurisdikcije koji dobavljači preuzimaju kada plasirati robu i usluge na globalnoj razini zaista je vrlo mali. U skladu s tim, razumno je zaključiti da je buka nastala člankom 15. stavom 1. Uredbe Bruxelles I bila pomalo nesrazmjerna — tim više kada se sjetimo toga, što se tiče ugovora u cjelini, člana 5 (1) (b)) Uredbe dodeljuje nadležnost sudovima za mesto izvršenja dobavljačeve obaveze; ako je obaveza dobavljača da isporuči robu potrošaču na kućnu adresu potrošača (ili da tamo obavlja usluge), sudovi za mesto prebivališta potrošača bili bi nadležni u svakom slučaju — čak i ako Uredba Brisel I sadrži nema odredbi koje se posebno odnose na potrošačke ugovore. Ponekad se sugerira da „nepredvidivost nadležnosti tvrtkama s web lokacijama otežava ograničavanje njihove pravne odgovornosti i sprječava rast e-trgovine“. Iako je ova vrsta tvrdnje prilično česta, zasniva se na upitnim premisama — barem što se tiče konteksta potrošača. Prvo, kao što je vidljivo, djelovanje pravila o jurisdikciji u odnosu na internetske potrošačke ugovore u većini je slučajeva relativno jednostavno i u Evropskoj uniji i u Sjedinjenim Državama. Drugo, čak i ako su sudovi zemlje u kojoj potrošač ima prebivališta u stanju preuzeti nadležnost nad sporovima koji proizlaze iz internetskih potrošačkih ugovora, ideja da e-trgovci rizikuju da ih potrošači tuže na sudovima različitih zemalja; u kojoj prodaju robu ili pružaju usluge je u velikoj mjeri fantastična.

Zaključak

Kao što smo mogli uočiti, međunarodna nadležnost sudova kod on-line potrošačkih ugovora je izazivala i izaziva veliku pažnju u teoriji. Međutim, sa praktičnog (stvarnog) stanovišta, njeni dometi su veoma skromni.

Zamislite da njemački e-trgovac prodaje knjige, CD-ove i DVD-ove putem Interneta potrošačima koji imaju prebivalište u svakoj od 28 država članica Evropske unije. Na osnovu odredaba o kojima je bilo riječi, u pogledu svake internetske prodaje, sudovi u vezi s potrošačkim forumima nadležni su za sve ugovorne sporove. U takvim se okolnostima mora priznati da, u teoriji, e-trgovac rizikuje da će biti tužen u svakoj od država članica. Ali, u stvarnosti, koliki je rizik od nadležnosti e-trgovca? Kolika je vjerovatnoća da bi engleski potrošač pokrenuo troškove tuživši njemačkog e-trgovca u Engleskoj, a zatim, ako bude uspješan, pokušao izvršiti presudu u Njemačkoj? Odgovor se sam nameće.

Zbog svega navedenog, cijenimo da su pravila o zaštiti potrošača na visokom nivou i da predstavljaju pogodno tle za osjećaj sigurnosti potrošača kao slabije ugovorne strane. Ali sa druge strane, zbog vrijednosti mogućih sporova, ovakva praksa je u realnosti rijetko primjenljiva, a samim tim i strah da bi zaštita potrošača mogla ugroziti trgovinu u potpunosti neopravdana.

Literatura

1. Bouček, V., Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija međunarodnog privatnog prava, Zagreb, 2009.
2. Hill, J., *Cross-border Consumer Contracts*, Oxford, 2008.
3. Howels, G., Wilhelmsson, Thomas, *EC Consumer Law*.
4. Kostić-Mandić, M., *Međunarodno privatno pravo*, Podgorica, 2017.
5. Kropholer, J., Von Hein, J., *Europaischës Zivilprozessrecht*, Hamburg, 2011.
6. Magnus, U., Mankowski, P., *Brussels I Regulation*, Munich, 2012.
7. Sajko, K., *Međunarodno privatno pravo*, Zagreb, 2009.
8. Szász, I., *International Civil Procedure*, Budapest 1967, str. 309.
9. Tang, Zheng S., *Electronic Consumer Contract in the Conflict of Laws*, Oxford, 2009.

Ostali izvori:

1. *Bertrand v. Paul Ott KG*, C-150/77, [1978] ECR 1431.
2. Konvencija o sudskoj nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima potpisanoj 1968. godine.
3. Uredba (EU) br. 1215/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta od 12. decembra 2012. o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.
4. Uredba Savjeta (EC) br. 44/2001 od 22. decembra 2000. o sudskoj nadležnosti i priznavanju i izvršenju presuda u građanskim i trgovinskim stvarima.

Bojan Božović, master

INTERNATIONAL JURISDICTION FOR ONLINE CONSUMER CONTRACTS IN EUROPEAN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

Consumer protection is one of the most important tasks of the modern European Union. Although consumer protection in Europe has taken its toll half a century ago, it seems that these issues have never been more topical and better regulated. One of the most important consumer protections is established through the establishment of international jurisdiction.

The topic of this paper is to investigate the level of this form of consumer protection when concluding online contracts with an international element. These issues are particularly relevant in the context of the increasing and increasing use of the Internet in commerce. One of the most interesting questions is which court can we turn to if a dispute arises and whether the topic is regulated at all in the European Union.

Key words: Consumers, Internet, Protection, Contracts, European Union

